

بررسی معناگرایی (اندیشه محوری) اقبال لاهوری و تاثیر آن بر غزلهایش

زهرة احمدی پوراناری^۱

فاطمه شفیعی^۲

چکیده

علامه اقبال لاهوری از نوایغ فلاسفه مسلمان در عصر معاصر و از اندیشمندان بزرگ مشرق زمین بود که می‌خواست با بیان اندیشه‌ها و باورهای دینی خود، مسلمانان و جامعه اسلامی را به پیشرفتی فرهنگی-اجتماعی سوق دهد. یکی از ابزارهای اقبال برای رساندن پیامش به مخاطب، شعر بود. اشعار اقبال بیشتر درون‌مایهٔ عرفانی و اجتماعی دارد، اما در غزلهایش مضامین عاشقانه نیز دیده می‌شود. در این مقاله با روش تحلیلی-توصیفی، حدود ۱۵۰ غزل از اقبال بررسی گردید تا تاثیر معناگرایی و اندیشه محوری اقبال در غزل روشن گردد. نتیجه تحقیق نشان داد که معناگرایی اقبال در بیان و ساختار غزل او موثر بوده و ویژگی‌های سبکی خاصی پدید آورده است؛ از جمله: در کنار مضامین عاشقانه اقبال، وصف‌های رماتیک و سنتی دیده نمی‌شود؛ مثلاً تنها یک بار از وصف زلف و چشم معشوق سخن رفته است. انسجام غزل‌های اقبال نیز تحت تاثیر معناگرایی قابل توجه است، یکی از مهم‌ترین نشانه‌های سبکی غزل اقبال برجستگی بیت مقطع است؛ زیرا در آن نتیجه و سخن آخر شاعر با طنز، صراحت بیان، تصاویر تازه و همراه با اوج احساس بیان شده است.

واژه‌های کلیدی: اقبال، غزل، معناگرایی، فرم غزل.

۱-مقدمه

اقبال به تاریخ ۲۲ فوریه سال ۱۸۷۳ میلادی (مطابق سال ۱۲۸۹ هجری قمری) در میان خانواده متوسط الحالی، در این شهر پر مشغله متولد شد. نور محمد، پدر اقبال که در هنگام ولادت وی در شهر سیالکوت مشغول امور بازرگانی بود، به امور روحانی تعلق خاطر داشت و مرد بسیار متدینی بود. (سعیدی، ۱۳۷۰: ۳۳) اقبال در سیالکوت به سن رشد و تمیز رسید و علوم دینی و دنیوی را فراگرفت، سپس به لاهور رفت و در مدرسه عالی دولتی درس خواند. در لاهور به تحصیل فلسفه پرداخت و بعد از اتمام تحصیلات به فرنگستان رفت و مدت سه چهار سال ابتدا در کمبریج و سپس در هایدلبرگ و مونیخ، فلسفه و حکمت مشرق و مغرب را فراگرفت. از فلاسفه و شعرا و نویسندگان اروپای جدید، کسانی که از همه بیشتر نظر او را جلب کردند و در خاطرش تاثیر کردند لاک، اوگوست کنت، شوپنهاور، نیچه، هگل، اینشتاین، گوته و تولستوی را باید نام برد که با بعضی از آنها به شدت مخالف شد و افکارشان را مورد طعن قرار داد.

ahmadyoor@yahoo.com

fatemehshafiee2012@yahoo.com

^۱ استادیار دانشگاه فرهنگیان

^۲ مدرس دانشگاه فرهنگیان